Ana GUȚU
Universitatea Liberă Internațională din Moldova

DIACRONIA STRUCTURALĂ A CÂMPURILOR TERMINOLOGICE – CAZUL DOMENIULUI REFERENȚIAL „TELECOMMUNICATIONS"

Majoritatea cercetărilor lingvistice contemporane sunt efectuate în plan sincronic şi statistic. Problema constă în aceea că, în mod tradițional, abordarea cea mai adecvată în lucrările terminologice este considerată cea sincronă (*Felber 1987: 98*). O astfel de abordare se limitează la studierea doar a semnificațiilor, sensurilor şi valențelor moderne ale semnului terminologic în sistemul domeniului său referențial. Cercetătorul este interesat în special de particularitățile aspectelor derivatologice, semantice, terminologice şi morfologice ale terminologiei la nivelul actual de dezvoltare a limbii. În acelaşi timp este necesar de a examina problema structurării sistemelor terminologice şi de a analiza fixarea termenului în cadrul unui număr strict delimitat de sfere terminologice. Această direcție este reprezentată în majoritatea cercetărilor în terminologiile de ramură. După cum afirmă cercetătoarea belgiană Isabelle Desmet „*Caracteristicile specifice, ce au un raport cu dimensiunea, mărimea, sunt comprehensibile doar în diacronie, adică, prin co-raportarea obiectelor anterioare la cele posterioare ale istoriei domeniului. Compararea acestor obiecte în diacronie urmează ordinea naturală a invențiilor în domeniu*" *(Desmet, 1999: p.58).*

Autorilor, care îmbrățişează această abordare, le scapă elementele dinamicii prezente în cutare sau cutare sferă terminologică. Deseori se neglijează faptul că elaborarea oricărui sistem terminologic reprezintă un proces diacronic. Ca şi alte forme de manifestare a limbii, fiecare terminologie se află în mişcare permanentă: unii termeni dispar, alții – apar. În acelaşi timp, deseori nu se ia în considerare faptul că studierea lexicului fiecărui domeniu referențial concret (DR) din perspectiva dezvoltării sale istorice (diacronia) elucidează mecanismele sinergetice de formare a structurilor noționale şi furnizează informații referitor la schimbările cantitative şi calitative în corpusul terminologic (*Guilbert, 1965: 332, 1975: 83, Dubois 1971: 135*).

Iată de ce trebuie să luăm aminte că orice sistem terminologic depinde de evoluția unui domeniu al cunoaşterii, ce este reflectat de sistemul dat. Schimbările socio-politice, descoperirile şi invențiile în ştiință şi tehnică, dezvoltarea culturii, normele morale, activitățile cotidiene ale oamenilor - totul este reflectat în cuvinte şi este exprimat de ele. Adică, istoria oricărei terminologii – este un proces de durată al stocării şi repartiției noțiunilor în nişe conceptuale, indisolubil legate de schimbările cantitative şi calitative în corpusul terminologic. Termenii înşişi poartă mult timp amprenta originii lor. Viața noțiunilor poate fi observată după modul de funcționare a denumirilor lor – cuvintelor terminologice şi a expresiilor terminologice. Altfel spus, dacă descrierea sincronă-statistică a sferelor terminologice este capabilă să examineze unitățile lingvistice şi raporturile lor, dar nu poate să stabilească şi să explice cauzele apariției acestora, diacronia sistemică presupune depistarea mecanismului şi particularităților procesului de generare a termenilor (terminografierea), dar şi a mecanismelor sinergetice, ce determină

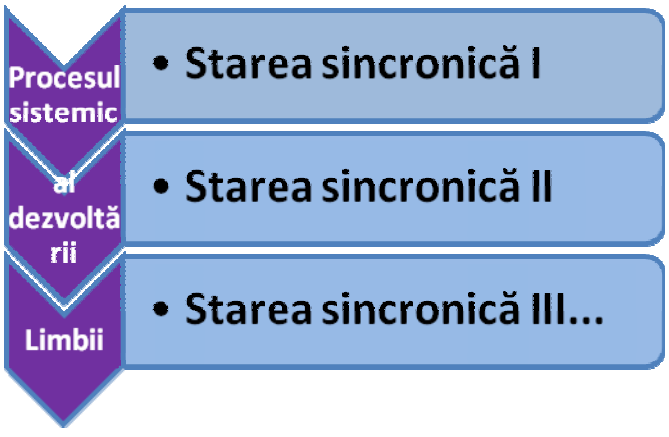
BDD-A3314 © 2011 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:32 UTC)

degenerarea, naşterea şi soarta de mai departe a sistemelor terminologice (*Piotrowski: 1997, p. 29*).

Dihotomia sincronie/diacronie. Este cunoscut faptul că la baza abordării sincronice-sistemice în studierea terminologiei stau numeroasele tentative ale lingviştilor de a depăşi dihotomia saussuriană „sincronie-diacronie" (*Saussure, 2004, p. 329*). Autorul său insista asupra contrastului insurmontabil între două modalităţi de examinare a fenomenelor lingvistice: studierea limbii într-un moment fix şi studierea fenomenelor lingvistice în dezvoltarea lor în timp. Sincronia a fost declarată de către fondatorul lingvisticii structurale drept proiecţie unică în care poate fi descris aspectul sistemic al limbii. Desigur, analiza sincronică a stării actuale a sistemului limbii este mai accesibilă şi mai realizabilă graţie posibilităţilor de observare directă a fenomenelor lingvistice şi a materialului factologic. Această analiză se pretează mai uşor verificării şi controlului. Însă, în cercetările lingvistice sincronice sistemul limbii apare sub formă de obiect static inamovibil, conglomerat de unităţi lexicale de-a gata, ce au apărut nu se ştie de unde, construcţii gramaticale, foneme pasibile unor reguli severe de combinatorică.

Diacronia sistemică, dacă e să depăşim principiile teoretice ale metodei structurale a lui Saussure (*Martinet, 2004*), determină următoarele abordări întru depăşirea antinomiei diadice diacronie-sincronie din perspectiva transformării ei în triadă dinamică:

- În primul rând, vom presupune că sistematicitatea este prezentă atât în sincronie, cât şi în diacronie,
- În al doilea rând, vom afirma împreună cu alţi savanţi că analiza sistemică-diacronică trebuie să constea în determinarea co-raportului între câteva structuri consecutive din punct de vedere cronologic şi stabilirea raporturilor dintre ele cu scopul elucidării şi identificării componentelor sistemului precedent, ce au suferit schimbări (*Haudricourt, Juilland, 1949*).
- Compararea sincroniilor consecutive determină sistematicitatea cercetărilor diacronice, contrastivitate ce se bazează pe postulatul lui Guillaume care spune că limba nu e doar un sistem, dar un sistem al sistemelor, o diacronie a sincroniilor (*Guillaume, 1964).* Altfel spus, abordarea diacronică modernă cu utilizarea perspectivei cronologice, reprezentată prin diverse stări, dă posibilitatea de a descrie schimbările ce se petrec în limbă sub forma de sistem:

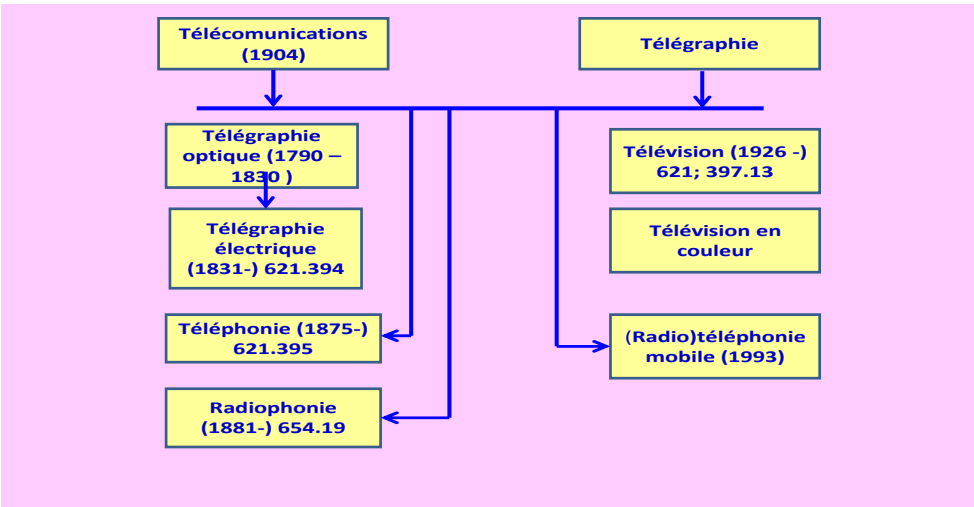
BDD-A3314 © 2011 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:32 UTC)

Prin această schemă reprezentăm sub formă de graf caracterul sistemic diacronic-sicnronic al limbii. Limba, dar şi metalimbajele tehnico-ştiinţifice se pretează analizelor sincronice-secvenţiale, dar care analize sunt încadrate ân perspectiva diacronică a evoluţiei acestor metalimbaje.

Abordarea sistemică-diacronică în studierea terminologiei. După cum au stabilit prin cercetările lor lingviştii, în toate nivelurile limbii are loc o dezvoltare continuă *ad infinitum (Peirce, 1931-1958; Eco, 2003, 2006; Guillaume, 1964)*. De cele mai dese ori această dezvoltare are loc foarte non-uniform, atât în cadrul gramaticii, cât şi în cadrul lexicului şi foneticii. Iată de ce articularea procesului diacronic în etape discrete omogene poartă aproape întotdeauna un caracter artificial, convenţional. Non-uniformitatea îl împiedică, pe lângă toate celea, pe cercetător să palpeze resorturile sinergetice interne ale limbii, ce determină trecerea de la o manifestare a limbii la alta sau sferele terminologice atestate în stări sistemice noi.

Iată de ce cercetătorii, ce se interesează de problemele diacroniei sistemice fac apel la studierea istoriei terminologiilor relativ noi, ale căror vocabular special este, pe de o parte, bine structurat şi descris la toate etapele dezvoltării lor, iar pe de altă parte, dezvoltarea acestor terminologii este dictată de dezvoltarea aparatului conceptual, proces ce se pretează uşor observărilor. Anume în cadrul acestor terminologii este posibil de reperat mai mult sau mai puţin obiectiv trunchiuri sistemice ce se substituie reciproc (desenul 4/1). Printre lucrările, în care a fost trasată realizarea acestei abordări sistemice-diacronice figurează şi cercetarea terminologiei cinematografiei *(Guiraud, 1958*), dar şi terminologiilor franceze şi engleze ale aviaţiei *(Guilbert, 1965*).

Terminologia domeniului referenţial al Telecomunicaţiilor, studiată în prezenta lucrare, reprezintă un spaţiu comod ce se pretează unui studiu sistemic-diacronic. Este vorba că invenţiile noilor mijloace tehnice de telecomunicaţii de fiecare dată antrenau reînnoirea aparatului noţional al prezentului domeniu referenţial, iar odată cu această înnoire – restructurarea prin salt a sistemului terminologic. Drept rezultat în DR al telecomunicaţiilor se denotă frontiere cronologice perceptibile ale sferelor terminologice în segment sincronic. Ba mai mult decât atât, specialistul în istoria limbii are posibilitatea de a urmări vectorul schimbărilor structurale antecedente segmentului sincronic şi ulterioare lui.

BDD-A3314 © 2011 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:32 UTC)

Desenul 1. Nivelul superior al sferei terminologice Telecomunicaţiile. În acest desen cât şi în cele ce vor urma în paranteze sunt indicate perioadele apariţiei noţiunii şi a termenului care o exprimă. În caractere grase sunt indicate codurile UDC.

Diacronia sistemică a terminologiei telecomunicaţiilor. Dacă vom consulta sursele ce conţin informaţii referitor la apariţia şi dezvoltarea terminologiei mijloacelor de telecomunicaţii în Europa de Vest (*Libois, 1993 ; Griset, 1991; Landes, 1975*), putem postula existenţa următoarelor etape în formarea sferei terminologice a telecomunicaţiilor:

I. Preistoria telecomunicaţiilor, ce cuprinde întreaga istorie culturală a omenirii până la apariţia şi utilizarea telegrafiei optice (anii 1790-1830).

II. Perioada timpurie (precoce), caracterizată prin dezvoltarea comunicaţiilor telegrafice (anii 1831-1874), iar mai apoi şi a celor telefonice (1875-1881).

III. Perioada mijlocie, caracterizată prin apariţia mai întâi a comunicaţiilor radio (anii 1881–1949), iar mai apoi a experienţelor de transimtere a imaginilor televizate.

IV. Perioada nouă, ale cărei caracteristici sunt elaborarea parametrilor pentru televiziunea color şi comunicaţiile prin satelit (1949-1969), cât şi dezvoltarea telematicii şi a comunicaţiilor pager (1969-1988).

V. Etapa contemporană, caracterizată prin dezvoltarea telefoniei mobile şi a internetului. (1989-2011).

Preistoricul telecomunicaţiilor şi apariţia telegrafiei optice. Visul omului de a transmite mesaje la distanţe mari îşi are rădăcinile în adâncimea secolelor. Mijlocul de telecomunicaţie sub formă de ruguri-semnale, semnale de fum sau a bătăilor tobei revine epocii neoliticului. Însă aceste mijloace primitive erau comode doar pentru comunicarea la distanţe mici. Cu ajutorul acestor semnale puteau fi transmise doar semnale convenite din timp. De aceea a fost nevoie de a crea mijloace mai flexibile pentru comunicarea la distanţe mari.

Unul din aceste mijloace utilizate în epoca Evului Mediu în Olanda a fost transmiterea mesajelor prin oprirea aripilor morilor de vânt într-o poziţie anumită. Acest mijloc a fost dezvoltat ulterior în telegraful optic, în aşa numitul tahograf – fr. tachygraphe (din greacă γράφο - scriu, τάχος - repede), asupra creării căruia în Franţa a lucrat Claude Chappe. În anul 1794 telegraful optic a fost construit între Paris şi Lille, unde pe o distanţă de 220 km au fost amplasate 23 de staţii. În anul 1792 funcţionarul public M.de Meliteau pentru prima dată a denumit linia semaforică a lui Chappe *terlegraf* – fr. *télégraphe optique de Chappe*.

Arborescenţa reprezentată în Desenul No 4/2 reflectă primii paşi în formarea aparatului terminologic al domeniului referenţial al Telecomunicaţiilor. În limba franceză în perioada 1790-1830. Radicalul arborescenţei este constituit/ocupat de termunul generic *télégraphie*, care formează sferele terminologice *Telegrafia optică şi electrică*. Să analizăm mecanismul extensional/intensional al formării noţiunilor şi a cuvintelor ce le reprezintă.

Unul din mijloacele de formare a semnului terminologic este motivarea alegerii semnificantului în raport cu semnificatul. Începând cu această perioadă formantul télé- (de la prefixul grec τηλε – departe) joacă rolul de trăsătură motivantă a termenilor telecomunicaţiilor. Alt formant grec γράφο conţine de asemenea un potenţial motivant, să comparăm: t*élégraphie, tachygraphe, télégraphe, télégraphiste, dépêche télégraphique*. Aceste noţiuni generează raporturi ierarhice diverse. Dacă vom analiza co-raportul intensionalilor lor, vom constata că trăsăturile diferite ce

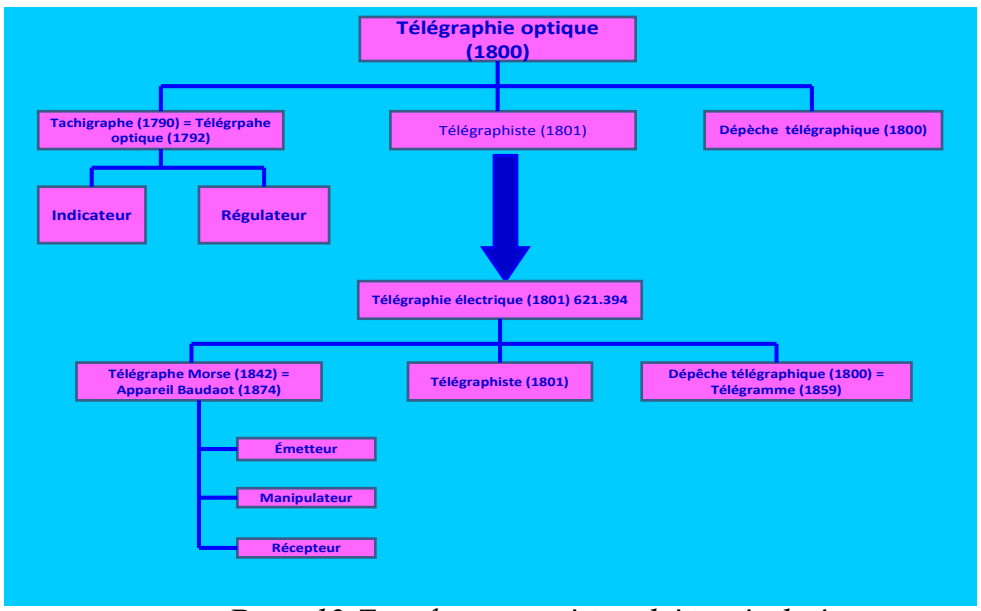
BDD-A3314 © 2011 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:32 UTC)

fac parte din aceste noțiuni, creează o structură hipero-hiponimică: *télégraphie→tachygraphe/télégraphe→télégraphiste→dépêche télégraphique etc.*, Desenul 2.

Pentru noțiunea *télégraphie* conceptul inițial, de bază este semul *transmiterea informației cu ajutorul mijloacelor optice*. Noțiunea *télégraphe optique*, pe lângă semul susmenționat include şi semul *instalație tehnică*. Noțiunea *télégraphiste* la semele precedente mai adaugă şi semul *persoana ce deserveşte,* iar noțiunea *dépêche télégraphique* – semul *purtător de infromație*. În cazul dat volumul semantic al noțiunii generice de bază include volumele semantice ale noțiunilor derivate, acestea implicându-se astfel în extensionalul termenului *télégraphie*, formând între ele raporturi sistemice. Acelaşi principiu reglementează raportul parte-întreg, unde volumul noțiunii subgrupei *Instalație tehnică* (*télégraphe'*) cuprinde volumele semantice ale subgrupei *Detalii şi noduri de instalație* (*regulateur*, *indicateur*).

Modelul arborescenței thesaurus poate include de asemenea şi raporturi non-ierarhice. Termenii *tachygraphe, télégraphe optique* sunt legați între ei prin raporturi de dublete sinonimice, unde diferența este exprimată prin caracteristicile intensionale, cât şi prin prezența factorului exterior cronologic. În afară de aceasta, în modelul thesaurus dat notăm existența raporturilor intercategoriale între noțiuni. Astfel, sufixul – *ateur*, alipindu-se la tema verbului, serveşte pentru denumirea detaliilor şi nodurilor ale instalațiilor tehnice*: regulateur, indicateur* (concomitent acest sufix este şi o formă de exprimare a categoriei genului masculin).

Deci, structurile câmpului terminologic şi ale sistemului terminologic Telegrafia optică în această perioadă timpurie de dezvoltare a telecomunicațiilor este foarte elementară. Raporturile nu sunt numeroase, intensionalul unor termeni aparte este sărac.

Desenul 2. Transforamarea sistemului terminologic. Telegrafia optică în sistemul terminologic. Telegrafia electrică.

BDD-A3314 © 2011 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:32 UTC)

Apariţia comunicaţiilor telegrafice electrice (1831-1874). Descoperirea de către Michael Faraday în anul 1831 a inducţiei electromagnetice a schimbat radical tabloul informaţional al lumii: impulsul electric a început să fie folosit în calitate de „poştaş", care transmite informaţia cu viteza luminii. În 1837 cercetărorii englezi Cooke şi Wheatstone crează primul aparat telegrafic electromagnetic (fr. *télégraphe électrique à aiguille aimantée*), a cărui acţiune se rezuma la următoarele: semnalele electrice se transmiteau prin fire la un receptor, ele porneau în mişcare ace care indicau diverse litere, astfel erau transmise diverse mesaje. În anul 1838 pictorul american S.Morse elaborează codul telegrafic, aşa zisul alfabet Morse (fr. *télégraphe Morse*), în care fiecare literă sau cifră este reprezentată prin combinaţii de puncte şi cratime. În 1874 în Franţa E.Baudot construieşte un aparat de dactilografiere telegrafică a literelor (fr. *appareil Baudot*), unde în locul codului Morse a fost utilizat codul din cinci simboluri. În acest cod fiecare literă (sau cifră) este reprezentată de o combinaţie din 5 puncte (impulsuri electrice) şi pauze (lipsa impulsurilor electrice). Claviatura aparatului de recepţie imprima pe banda de hârtie literele sau cifrele telegramei.

La formarea terminologiei franceze a telecomunicaţiilor unii termeni de bază ai telegrafiei optice au fost utilizaţi la denumirea noţiunilor de bază ale telegrafiei electrice. Aceasta se explică prin factorul pragmatic, în primul rând. Omul este capabil să gândească despre diferite obiecte şi fenomene ale realităţii în sisteme de noţiuni şi termeni. El interpretează percepţiile sale în baza termenilor asimilaţi anterior, ce servesc drept mijloc de organizare a experienţei şi drept instrument al cunoaşteri. Anume prin aceasta se explică reinterpretarea termenilor *Telegrafiei optice* în cadrul noii sfere terminologice *Telegrafia electrică*.

Astfel, termenii telegrafiei optice datorită schimbării domeniului noţional au început să se refere la noţiunile telegrafiei electrice: cuvântul *telegraf* a început să se refere la automat electric de scriere, iar *telegrafist* – operator al telegrafului electric.

Omomorfismul ambelor sisteme terminologice se denotă şi în expresia raporturilor sistemice (desenul 2). Se păstrează raporturile gen-specie şi cele aspectuale, cât şi raporturile parte-întreg, unde trăsăturile intensionale ale termenilor formează structuri hipero-hiponimice. Să comparăm: volumul semantic al noţiunilor subgrupei *Instalaţii tehnice* ***télégraphe Morse*** cuprinde volumele semantice ale subgrupei *Detalii şi noduri de instalaţii* ***émetteur, manipulateur, recepteur***. Acest paralelism figurează şi în raporturile intracategoriale. Sufixul – ateur la fel este utilizat aici la formarea denumirilor mecanismelor (*émetteur, manipulateur, récepteur*).

Dacă ar fi să vorbim despre sinonimie la această etapă de dezvoltare a telecomunicaţiilor, vom descoperi de asemenea raporturi de dublete, de exemplu: *dépêche télégraphique* (anul 1800) şi *télégramme* (anul 1859).

Apare un nou raport obiect-caracteristică. Putem judeca despre acest fenomen urmărind formarea termenilor *télégraphe Morse* şi *appareil Baudot*, ai căror seme intensionale coincid parţial: *mijloc de transmisie a mesajului telegrafic prin alfabetul Morse* şi *mijloc de transmisie a mesajului telegrafic prin codul de cinci simboluri Baudot*.

Deci, comparaţia între cele două segmente 1790-1830 şi 1831 ne aduce la concluzia că terminologia telecomunicaţiilor reacţionează rapid la schimbările legate de restructurarea tehnică-noţională în domeniul dat al activităţii umane. Astfel, odată cu inventarea telegrafului electric a decăzut necesitatea utilizării telegrafului optic. Ca rezultat, aproximativ în anii 1840 „se ofileşte", ca mai apoi să „moară" arborescenţa respectivă a thesaurusului în forma sa activă. Dispariţia acestei arborescenţe a dus şi la distrugerea raporturilor ei sistemice stabilite cu alte arborescenţe. În acelaşi timp, intensionalii „săraci" ai termenilor, împrumutaţi din

BDD-A3314 © 2011 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:32 UTC)

telegrafia optică, îşi lărgesc considerabil conceptele sale în sfera legată de telegrafia electrică. Aşa, de exemplu, în mijlocul secolului XIX noţiunea *télégraphie,* include câteva concepte: *mijloc de transmisie a mesajelor prin intermediul unui aparat electric*, dar şi include suplimentar conceptele *punct de comunicaţie telegrafică* şi *mijloc de comunicaţie rapidă*. Mai târziu, în anul 1906 scriitorul şi inginerul francez E.Estonier a propus termenul *télécommunication,* care a fixat semul generic de *transmise a mesajelor la distanţe mari.*

Totuşi, adevăratul boom în telefonizare s-a produs în anii 1875-76, anume când la 14 februarie 1876 profesorul de fiziologie a aparatului vorbitor Alexander Graham Bell a depus o cerere de brevetare la Oficiul de Brevete al Statelor Unite a dispozitivului construit de el, care transmitea sunetele vocii umane la distanţă cu ajutorul electricităţii. Aparatul iniţial a fost numit în limba franceză *télégraphe harmonique* – telegraf armonios, mai târziu în 1879 acest termen a fost înlocuit cu germanismul *téléphone* < *eng. telephone, germ. Telephon*.

În 1877 D.E. Hughues descoperă microfonul, iar descoperirea lui stă la baza tuturor cercetărilor efectuate ulterior de Thomas Edison care a inventat microfonul cu pastilă de cărbune (fr. *microphone à charbon*), în acest microfon membrana de fier în transmiţătorul lui Bell a fost înlocuită de o cutiuţă cu praf de cărbune. Perfecţionarea a lichidat zgomotul permanent din receptor şi a permis ascultarea mai calitativă a vorbitorului la celălalt capăt al firului.

În 1881 K.Ader crează în Franţa teatrofonul (fr. *théâtrophone d'Ader*), cu ajutorul căruia câteva teatre au fost reunite printr-o reţea de cabluri şi în locuri publice oamenii puteau asculta spectacole teatrale.

Telefonia (1875-1881). Apariţia şi dezvoltarea unui nou mijloc de comunicţie - cel al comunicaţiei telefonice are la sursă investigaţiile telegrafistului francez Charles Bourseul, care în 1854 elaborează pentru prima dată principiul telefonului electromagnetic, în cazul invenţiei sale microfonul transformă vibraţiile vocale în vibraţii electrice. Descrierea acestei invenţii, din păcate, s-a pierdut în arhivele Academiei Franceze. În 1860 profesorul german de fizică şi muzică F.Reiss inventează telefonul „muzical" (germ. Telephon von Reiss), construit pe aceleaşi principii ca şi telefonul lui Bourseul. Membrii societăţii fizicienilor din oraşul Frankfort au apreciat acest aparat drept „jucărie frumoasă pentru copii". Cu toate acestea, termenul greco-german *telephon* a fost mai târziu folosit în toate limbile lumii.

În legătură cu noile invenţii în sistemul DR al *Telecomunicaţiilor* se constituie un nou grup tematic *Telefonia*, care formează o nouă arborescenţă thesaurus în terminologia telecomunicaţiilor. În această arborescenţă se validează principiile construirii ierarhiilor lexico-semantice adoptate anterior (desenul 3).

Morfemele derivaţional active ale termenilor păstrează un grad înalt de motivare. Astfel, formantul *phone*, din greaca φωνη – voce, sunet, conţine un potenţial motivaţional tematic în grupul *Telefonia - téléphonie, téléphone, théâtrophone.*

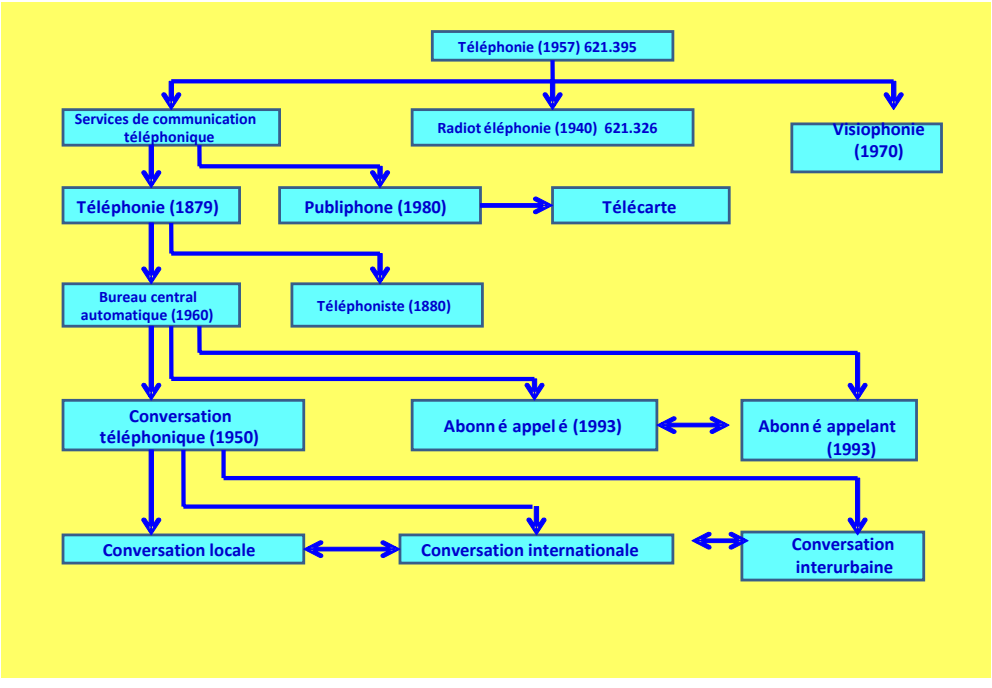
Structura ierarhică, după cum am menţionat mai sus, se bazează pe sistematicitatea semelor intensionale. Volumul de conţinut al fiecărei noţiuni antrenează apariţia următorului termen (în descendenţă), legat de cel precedent prin raporturi hipero-hiponimice gen-specie, de exemplu: *téléphonie, téléphone de Bell, téléphoniste*. Raportul parte-întreg este construit pe includerea într-un designat mai eurisemic al unui semn terminologic a mai multor designate ale altor semne terminologice, de exemplu: *téléphone de Bell* şi *écouteur, microphone*. Între noţiunile *téléphone de Bell*, *théâtrophone d'Ader* se instituie raportul obiect-caracteristică. După cum am menţionat, în acest caz extensionalii noţiunilor sunt diferiţi, iar

BDD-A3314 © 2011 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:32 UTC)

intensionalii coincid parțial. În sistemul terminologic examinat atestăm şi existența raporturilor non-ierarhice, de exemplu, sinonimia termenilor *harmonique de Bell* (anul 1876) şi *téléphone de Bell* (anul 1879).

În interiorul termenilor generici sunt valabile raporturile intermorfemice categoriale. Astfel, sufixul *–ie* este utilizat pentru desemnarea denumirilor noului domeniu al telecomunicațiilor, de exemplu: *radiotéléphon-ie, téléphon-ie,visiophon-ie* ş.a. (Desenul No 4). Este neapărat necesar să menționăm că din cauza lipsei la etapa actuală a noțiunii generice pentru toate noțiunile DR *Telecomunicații*, termenii productivi al ramificațiilor din arborescență *télégraphie* şi *téléphonie* se află în raport obiect-caracteristică grație coincidenței parțiale a semelor lor intensionale, să comparăm: *mijloc de transmisie a mesajelor la distanță* şi *mijloc de transmisie a vocii umane la distanță*. Aceşti doi termeni revendică o „dualitate" generică, cu statut de dublete, pentru viitoarea branşă în devenire a *Telecomunicațiilor*.

Dezvoltarea telefoniei duce la lărgirea permanentă şi restructurarea internă a terminologiei. Se formează ramificații noi de grupe şi subgrupe tematice în arboresența thesaurus. Pe parcursul apariției noilor domenii ale cunoaşterii umane se atestă mereu fenomenul proliferării lingvice, fapt ce duce la asimetria dintre conținut şi formă - sinonimie. În thesaurus descoperim sinonime ale aceleiaşi noțiuni înregistrate în ani diferiți, constituite cu ajutorul designaților diferiți, de exemplu: *télégraphe harmonique de Bell* (anul 1876), *téléphone de Bell* (anul 1879), sau descoperim concurența terminologică ce decurge din principiul economiei limbii, de exemplu: *dépêche télégraphique* (anul 1800), *télégramme (anul 1859)*.

Desenul 3. Sistemul terminologic Telefonia.

Comunicațiile radio, faximilul şi televiziunea (1881-1949). Apariția comunicațiilor radio datează cu anul 1881, când G.Hertz pentru prima dată a reuşit

BDD-A3314 © 2011 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:32 UTC)

pe cale experimentală să obțină şi să studieze undele electromagnetice (undele radio), în legătură cu acest fenomen apare termenul de radiofonie – fr.*radiophonie* (anul 1881). În anul 1895 la Sanct-Peterburg inventatorul A.S.Popov demonstrează primul transmițător fără fire, utilizând undele radio, iar din 1897 demarează exploatarea pe larg a aparatelor radio în flota rusă. În anul 1898 G.Marconi reuşeşte să realizeze prima transmisiune fără fir a unui mesaj telegrafic (fr. *télégraphie sans fil*) dincolo de La Manche. Mai târziu el obține mărirea distanței de transmisiune până la 100 km.

În 1906 Lee de Forest declanşează o adevărată revoluție în radiocomunicații: el inventează trioda şi cresază în baza ei o puternică lampă de recepționare, şi, drept rezultat devine posibilă transmiterea emisiunilor radio, a muzicii şi a conversațiilor pe calea undelor radio. În anul 1920-1030 în SUA şi în Europa apar în vânzare aparate de radio cu lampă, apar primele emisiuni radio. Încă puține la număr, stațiile radio transmit muzică, spectacole radiofonice, transmisiuni sportive, noutăți.

Dezvoltarea comunicațiilor radio a fost de asemenea cauzată de factorul economic. La finele sec.XIX se făcea simțit decalajul flagrant între progresul mijloacelor noi de locomoție şi retardarea mijloacelor de comunicare. Necesitatea de a trage peste tot fire pentru a asigura comunicațiile nu permitea dezvoltarea elaborată a rețelelor telegrafice întru cuprinderea tuturor aşezărilor urbane şi rurale, şi, în plus, nu permitea deloc extinderea comunicațiilor pe mare. Un alt factor catalizator a fost costul exagerat de mare a construcțiilor comunicațiilor telegrafice şi capacitatea lor mică de trafic. Iată de ce anume radioul a devenit mijlocul de comunicare cel mai progresist al primei jumătăți a sec.XX. Însă undele radio nu înseamnă doar telefonie radio şi comunicații radio, ci şi legătura prin faximil, televiziunea, care utilizau undele ultrascurte.

Apariția comunicațiilor prin faximil între anii 1887-1906 este legată de elaborările tehnice în căutarea creării elementelor fotografice, aparat ce transformă razele luminoase în energie electrică. La transmisiunea fototelegrafică (fr. *phototélégraphie*) imaginea este atomizată în elemente separate şi se transmite sub formă de semnale electrice, ce corespund gradului de luminiscență a acestor elemente. În 1906 inginerul francez E. Bélin crează prototipul aparatului de faximil, care transmite imagini fotografice prin linia telefonică, aşa zisul belinograf (fr. *bélinographe*).

Apariția televiziunii datează cu anul 1884, când P.Nipkow creează un sistem mecanic de televiziune: el inventează un aparat optic-mecanic pentru atomizarea imaginii în elemente, acest aparat poartă numele de discul lui Nipkow (fr. *disque de Nipkow*). Mai târziu în anul 1907 în Rusia B.L.Rozing primeşte patentă la metoda de transmisiune electrică a imaginii la distanță, şi în anul 1911 tot el obține imaginea unor desene geometrice pe ecranul unui tub electronic radial.

În 1926 în Institutul Regal din Londra E.Berd demonstrează o emisiune televizată cu ajutorul primului în lume televizor, şi acest termen – televizor (eng.*televisor*) apare pentru prima dată anume în limba engleză.

În 1931 în SUA V.Zvorikine inventează tubul receptor televizat – iconoscopul (prototipul chinescopului). În 1936 în SUA încep translațiile primelor emisiuni televizate, iar după cel de-al doilea război mondial televiziunea începe să concureze cu radioul. Din 1949 la Paris de două ori pe zi sunt transmise noutățile televizate.

Grupurile tematice „Comunicarea radio", „Televiziunea" şi „Comunicarea prin faximil" în câmpul terminologic şi sistemul terminologic al domeniului referențial „Telecomuncațiile". Perioada examinată în dezvoltarea

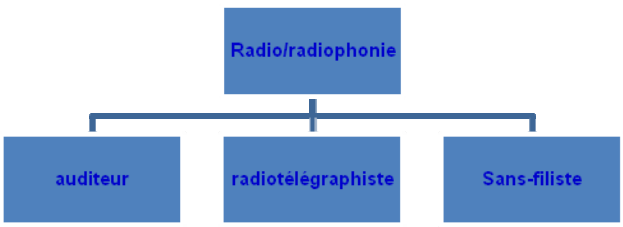
BDD-A3314 © 2011 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:32 UTC)

telecomunicațiilor se caracterizează, în primul rând, prin aceea că anume la această etapă au loc, după cum am mai menționat, completarea nivelului cel mai superior al macrosistemului terminologic examinat. Apare termenul comun – *télécommunication*, care este termenul generic pentru întregul domeniu referențial. În acelaşi timp invențiile descrise mai sus, ce reprezintă, de fapt, un fenomen extralingvistic, stimulează în mod impulsiv formarea arborescențelor terminologice „Comunicațiile radio" (desenul 5, „Televiziunea" şi „Comunicarea prin faximil".

Modelele tip thesaurus ale acestor arborescențe terminologice arată, că termenii nou formați au o orientare denotativă bine definită, aceştia sunt fie anglicisme (ex.: *gateway* - ecluză), fie sunt nişte abrevieri (T.S.F. - *télégraphie sans fil*), fie că sunt formațiuni derivate de la numele proprii ale inventatorilor (de exemplu, *bélinographe*, *bélinogramme*, de la numele Belin – inventatorul dispozitivului pentru transmiterea imaginilor fotografice sau faximilate prin liniile de telefon şi de telegraf, sau, de exemplu, termenul *disque de Nipkow*, etc.

Însă, corpusul de bază al termenilor ce țin de radiocomunicații este constituit în baza criteriului designativ, care orientează spre funcționalitatea esenței referentului. Designativitatea termenilor, care desemnează noțiuni generale din radiotehnică şi radiocumincații, televiziune şi comunicațiile prin faximil, este alimentată de motivația formanților ce intră în componența lor, formanți fie de origine greacă (télé < gr. τηλε-), fie de origine latină (*radio* < *lat. radius*).

Mijlocul de bază de organizare a sistemelor şi câmpurilor terminologice în arborescențele descrise ale Domeniului Referențial analizat sunt raporturile hipero-hiponimice gen-specie (*radiocommunication - radiogramme*) şi parte-întreg (*émetteur - triode*), cât şi raporturile mai rar întâlnite pentru câmpurile terminologice precum sistem tehnic – pesoana corelațională cu el (operator sau utilizator), să comparăm:

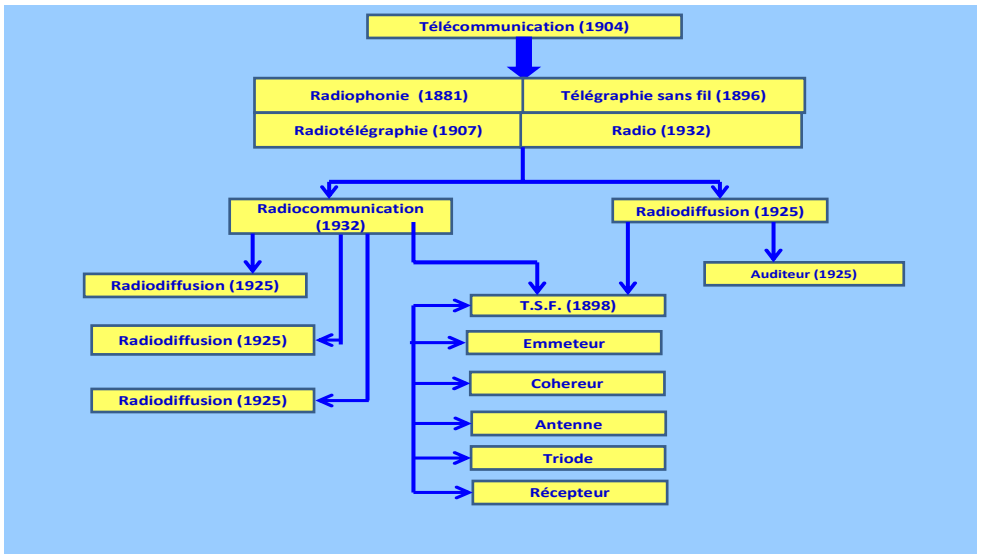

Nu trebuie să gândim că după apariția unei sau altei invenții în câmpul terminologic al DR are loc o schimbare revoluționară şi apare o branşă nouă de noțiuni, ce se materializează imediat în sistem terminologic finit. Dimpotrivă, configurarea sistemului terminologic reprezintă un proces îndelungat, legat de „lupta" semnificațiilor sinonimice ale altor noțiuni tehnico-ştiințifice. Drept exemplu pentru un astfel de proces poate servi dinamica raporturilor sinonimice între termeni separați: *dépêche télégraphique* (anul 1800) - *télégramme* (anul 1859).

Sinonimia terminologică apare în corelație cu împrumuturile, adică în mod ***extrinsec***. De exemplu, *téléscripteur* şi *télétype* (< eng. teletype); *téléphoniste* şi *standardiste* (de la denumirea sistemului american de legătură prin comutator *Standard*); anglicismul *télévisor* (de Baird) şi calchierea franceză *téléviseur*. Sinonimia apare, de asemenea, în mod ***intrinsec***, în baza limbii franceze însăşi, fără presionarea din partea limbii engleze, de exemplu: *bélinogramme - photocalque, bélinographe - phototélégraphe, transmission à la radio - transmission à l'antenne - transmission sur les ondes* sau - *radiophonie - télégraphie sans fil - radiotélégraphie – radio* ş.a.

BDD-A3314 © 2011 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:32 UTC)

Să examinăm în detalii soarta ultimei serii sinonimice. La sursă experienţele cu utilizarea undelor electro-magnetice erau numite *radiophonie* (anul 1888); apoi tehnica de generare, iradiere şi captare a undelor radio a fost numită *télégraphie sans fil* (anul 1896). Însă, în anul 1907 la conferinţa internaţională din Berlin s-a decis înlocuirea acestor doi termeni prin *radiotélégraphie* (< germ. *Radiotelegraphie*). Cercurile largi ale societăţii au fost cointeresate profund de posibilităţile transmiterii informaţiei nu prin fire, ci cu ajutorul undelor radio. A luat naştere mişcarea amatorilor de radio. Graţie frecvenţei acestui termen în uzusul cotidian el a fost abreviat până la *radio*. În 1932 acest termen a fost recunoscut oficial de către specialiştii din Franţa şi din majoritatea ţărilor europene.

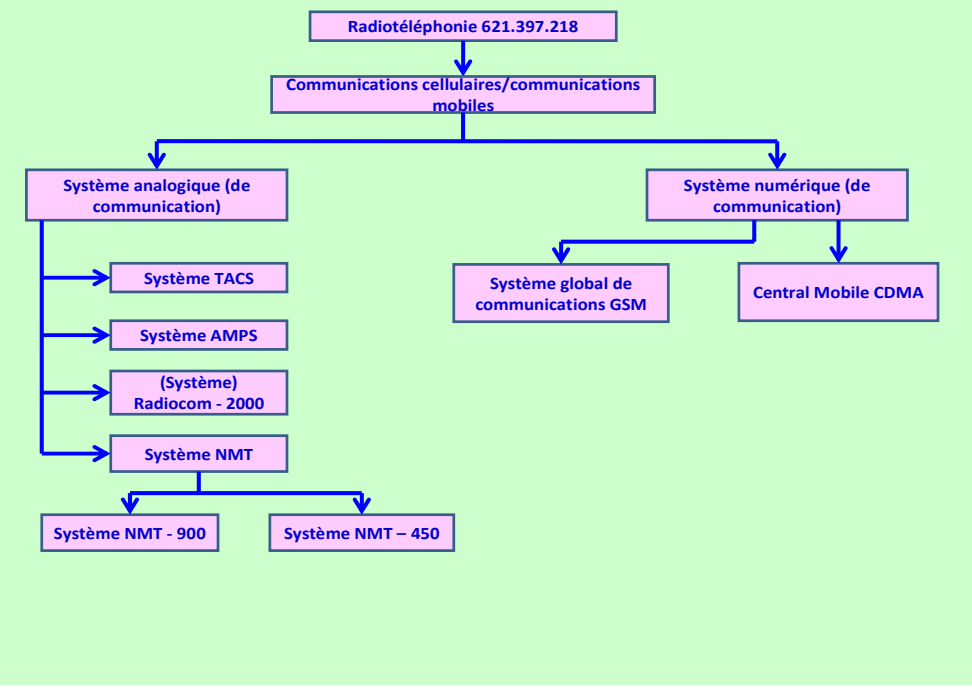
Desenul 4. Sistemul terminologic „Comunicaţiile radio".

Perioada modernă de dezvoltare a telecomunicaţiilor. Telefonia celulară, televiziunea color, (1949-1969), telematica şi comunicarea pager. Începând cu mijlocul anilor 40 ai secolului trecut telecomunicaţiile cunosc o dezvoltare vertiginoasă. Apar dispozitive de comunicaţii ce contribuie nu doar la schimbarea aspectului tehnic, dar şi a celui cultural şi social al civilizaţiei moderne.

Telefonia celulară. În anul 1946 savanţii americani au avut ideea organizării reţelelor radiotelefonice celulare. Materializarea tehnică a ideii are loc la finele anilor 70, când au început lucrările referitor la crearea standardului unic de comunicaţie celulară NMT-450 (Nordic Mobile Telephone) pentru cinci ţări nordeuropene – Suedia, Finlanda, Islanda, Danemarca şi Norvegia. Exploatarea sistematică a primelor sisteme de telefonie celulară în acest standard a început în anul 1981 în Arabia Saudită. Mai târziu reţelele celulare în baza standardului NMT-450 şi a versiunilor sale modificate au început să fie folosite în Austria, Olanda, Belgia, Elveţia, cât şi în ţările Asiei de Sud-Vest şi ale Orientului Mijlociu. În baza acestui standard a fost elaborat şi standardul NMT -900, care a permis lărgirea considerabilă a posibilităţilor funcţionale ale sistemului şi creşterea numărului de abonaţi. Începând cu 1986 sistemul a fost implementat în ţările scandinave. În anul 1985 sistemul a fost aprobat în Anglia în calitate de standard

BDD-A3314 © 2011 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:32 UTC)

național TACS (Total Access Communications System), el se baza pe standardul american AMPS. În Franța, spre deosebire de alte țări europene, în anul 1985 a fost adoptat standardul Radiocom-2000. Toate standardele susmenționate sunt analogice şi se raportă la prima generație de telefonie celulară. Metoda de transmisiune analogică a informației avea, desigur, şi neajunsuri grave, precum, de exemplu, posibilitatea ascultării convorbirilor de către alți abonați, dar şi lipsa metodelor eficace de luptă împotriva dispariției semnalelor de captare.

Desenul 5. Partea superioară a sistemului terminologic „Telefonia celulară".

Utilizarea noilor tehnologii şi a descoperirilor ştiințifice în domeniul comunicațiilor şi prelucrării semnalelor a permis accesul la finele anilor 80 ai secolului trecut la o etapă nouă a dezvoltării sistemelor de telefonie celulară – crearea sistemelor de generația a doua, bazate pe metode digitale de prelucrare a semnalelor. În anii 1983-1989 firma *Motorola Corporation* creează primul telefon celular comercial cu o greutate de 800 grame. În anul 1990 apare telefonul prin satelit. Standardul european unic al comunicațiilor celulare digitale GSM elaborat de grupul Groupe Special Mobile la finele anilor 80 începutul anilor 90 a fost implementat în calitate de telefonie mobilă globală deja în anul 1992.

În cadrul dezvoltării celei de a doua generații a sistemelor de telefonie celulară în SUA a fost adoptat standardul celular propriu IS-54. În Japonia a fost de asemenea elaborat standardul digital propriu JDC (*Japanese Digital Cellular*). În acelaşi timp compania americană de telefonie celulară a elaborat deja noul standard de telefonie celulară, bazat pe tehnologiile semnalelor imitatoare de sunete şi separarea codificată a canalelor — CDMA (*Code Division Multiple Access*).

Dezvoltarea vertiginoasă a telefoniei celulare este dictată de creşterea numărului de producători şi operatori ai rețelelor telefonice, cât şi de lărgirea

BDD-A3314 © 2011 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:32 UTC)

arealului geografic de repartiție a acestora. Drept consecință a fenomenului dat au luat naştere următoarele procese lingvice:

- Apariția noilor arborescențe în câmpul terminologic şi sistemele terminologice ale telecomunicațiilor; (desenul 6);
- Creşterea fulminantă a terminologiilor, care se caracterizează în primul rând prin lărgirea sinonimei (ex.: communications cellulaires/ communications mobiles);
- Augmentarea numărului de ULT complexe şi apariția dubletelor lor abreviate (ex.: *système globale de communications /GSM*).

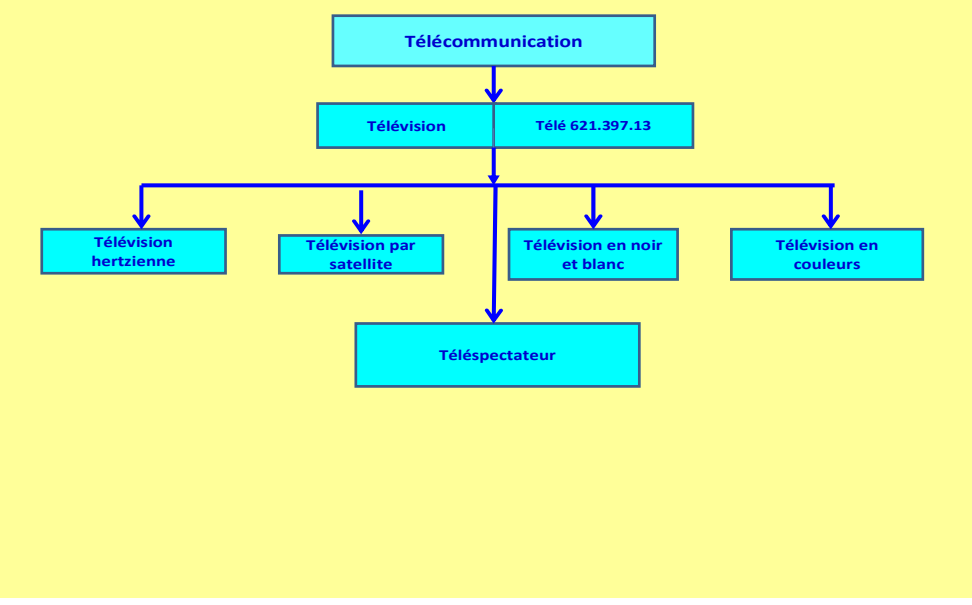
Pe de altă parte, integrarea internațională în domeniul telefoniei şi rolul primordial al ştiinței şi tehnicii americane în acest domeniu contribuie la multiplicarea şi complicarea terminologiei franceze a telecomunicațiilor din contul împrumuturilor parțiale şi complete din limba engleză (ex.: *gateway - supapă < eng. gateway, handover - captarea < eng. handover, mobile – aparat de telefon mobil < < eng. car mobil station*).

Televiziunea (color, prin satelit). După cel de-al doilea război mondial televiziunea devine puțin câte puțin mijlocul principal de transmisiune a informației socio-politice, economice, tehnice, culturale, sportive etc. Drept punct inițial de start poate fi considerat anul 1952, când pentru prima dată în Europa de Vest a fost posibilă transmisiunea televizată despre accederea la tron a regine Angliei Elizabeta II. Ceva mai târziu televiziunea pătrunde, practic, în toate casele. În anul 1960 în Franța existau deja 15 mln de televizoare alb-negru (fr. *téléviseur noir et blanc*). În 1963 a fost efectuată lansarea satelitului artificial TELESTAR, drept rezultat al acestei lansări devine posibilă transmisiunea emisiunilor televizate între țări şi continente. În 1967 în Franța apare televiziunea în culori. În 1969 firma japoneză Sonz demarează producerea videomagnetofoanelor şi a casetelor video. La 21 iulie 1969 se efectuează prima transmisiune prin satelit despre primii paşi ai omului pe Lună.

Sistematictatea arborescenței terminologice „Televiziunea" se construieşte în baza principiilor descrise anterior, noțiunile noi având caracteristici intensionale noi se înscrie organic în structura ierarhică a întregului domeniu referențial „Telecomunicațiile" (des. No 4). Astfel, noțiunea generică a stratului superior *télécommunication* include conceptul generalizat „transmiterea informațiilor la distanță", iar noțiunea dominantă a grupului tematic *Télévision*, pe lângă conceptul pomenit include şi conceptul suplimentar *mijloc de transmitere a imaginii la distanță.*

Noțiunea *télévision hertzienne* şi *télévision par satellite* adaugă la aceste două concepte altele două : *mijloc de transmitere a imaginilor cu ajutorul undelor ultrascurte* şi *mijloc de transmitere a imaginilor prin satelit.* Noțiunile *télévision en noir et blanc* şi *télévision en couleurs*, care se află suplimentar în raport de corelare, deoarece caracteristicile intensionale coincid, la conceptele enumerate mai sus adiționează şi conceptele *sistem de transmitere a imaginii alb-negru* şi *sistem de transmitere a imaginii color*. Noțiunea descendentă în structura ierarhică *télé* adaugă la conceptele de mai sus caracteristica *dispozitiv tehnic al sistemului de transmitere a imaginilor la distanță,* iar noțiunea téléspectateur adaugă caracteristica client – cel care priveşte *dispozitivul tehnic al sistemului de transmitere a imaginilor la distanță.* Astfel, păstrând conceptului nuclear (generic), termenii încadrați în această arborescență posedă alte concepte marginale. Volumele conceptuale sunt incluse în extensionalul noțiunii generice, formând împreună cu alte raporturi aspectuale, raporturi de tip gen-specie şi altele.

BDD-A3314 © 2011 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:32 UTC)

Desenul 5. Partea superioară a sistemului terminologic „Televiziunea".

Telematica şi comunicarea pager (1969-1988). Apariția iar apoi utilizarea largă a maşinilor de calcul electronice (primul calculator ENIAC a fost creat în SUA în anul 1946) impulsionează puternic dezvoltarea mijloacelor de comunicare şi transmisiunea a datelor.

În 1969 câteva universități din SUA, utilizând fosta rețea militară computerizată, se unesc într-o rețea computerizată unică APRANET (viitorul Internet). În 1972 în SUA R.Tomlinson elaborează prima programă pentru lucrul cu poşta electronică, el este şi autorul simbolului respectiv: @. În 1973 APRANET devine o rețea internațională, la ea aderă două universități din Norvegia şi Marea Britanie, în aceeaşi perioadă apare în presă pentru prima dată termenul Internet, ce reprezintă forma abreviată a englezescului Interconnected Networks - rețele interconectate. În 1977 în Franța este creată propria rețea de transmisiune a datelor cu utilizarea terminalelor teleinformatizate – Minitel. În legătură cu aceasta apare termenul francez *télématique* (anul 1977), sinonimul relativ al Internetului şi al minitelului (anul 1980).

În 1982 Internetul este recunoscut oficial drept o rețea mondială de calculatoare. În anul 1983 este elaborat protocolul TCP/IP, care permite utilizatorilor non-profesionişti să se conecteze la Internet. În 1988 în Franța telematica asigură utilizarea a 7,4 mln de terminale teleinformatizate minitel, accesul la 30 mii de tipuri de servicii şi 85 mln de ore de comunicații anuale. În paralel are loc dezvoltarea comunicațiilor pager. În anul 1969 compania *Motorola Corporation* a pus la dispoziție primele pagere tonale (fr.*bip*), care recepționau tonalitățile sonore. Persoana, ce primea un astfel de „mesaj", telefona operatorului companiei de paging pentru identificarea numărului de telefon al transmițătorului de mesaj, şi, posibil, chiar motivul apelului. Primii utilizatori ai comunicațiilor pager au fost

BDD-A3314 © 2011 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:32 UTC)

medicii şi colaboratorii serviciilor de asistenţă urgentă. În 1985 apar pagerele capabile să transmită informaţie textuală (fr. *alphapage*).

Arborescenţele noi în sfera terminologică „Telecomunicaţiile", care fixează mutaţiile susmenţionate în DR descris, se caracterizează prin următoarele specificităţi. Se atestă comparativ puţini termeni de construcţie designativă, având o formă internă transparentă (*radiomessagerie* – sistem de transmisiune ale semnalelor tonale şi ale mesajelor textuale spre un dispozitiv receptor), *radiomessageur* – pager, dispozitiv ce transmite semnalele menţionate, minitéliste de la *minitel* (vezi mai jos). Majoritatea covârşitoare a termenilor are un caracter denotativ şi reprezintă

- Abreviaturi dificil descifrabile de tipul *alphapage* - dispozitiv transmiţător de informaţie textuală, *bip* – dispozitiv cu semnale tonale, *minitel* – terminal teleinformatizat cu acces la reţeaua de transmisiune a datelor prin linia telefonică;
- Formaţiuni metaforice (*souris* – dispozitiv pentru introducerea coordonatelor);
- Împrumuturi din engleză de tipul *e-mail* – poşta electronică, fax – fax, *pageur* – pager alături de sinonimul *radiomessageur*; PocketPC – computer de buzunar alături de sinonimul micro-ordinateur, ordinateur de poche, PC de poche.

Aceste divergenţe în terminologia telecomunicaţiilor a segmentului sincronic examinat pot fi explicate, probabil, prin faptul că terminologia dată este nu doar în folosinţa specialiştilor, care urmează indicaţiile comitetelor ştiinţifice de normalizare şi standardizare a terminologiilor, ci şi a cercurilor largi ale utilizatorilor, necontrolate de savanţii terminologi.

Cât priveşte organizarea sistemică a ambelor arborescenţe, ea se construieşte tradiţional în baza raporturilor gen-specie şi parte-întreg. Alte tipuri de raporturi se întâlnesc mai rar.

Dezvoltarea telefoniei celulare şi a Internetului (1989-2011). Perioada din 1989 până în 2005 este caracterizată prin dezvoltarea radiotelefoniei mobile şi a exploziei tehnologiilor telecomunicaţiilor digitale – Internetul. Dinamica dezvoltării ambelor direcţii apare în felul următor:

Telefonia mobilă:

1983-1989 – compania *Motorola Corporation* crează primul telefon celular comercial
1990 – apariţia telefoniei prin satelit
1992 – crearea standardului global de telefonie mobilă – GSM
2001 – telefonul mobil poate susţine lucrul cu dispozitivul WAP, care permite accesul în Internet direct pe ecranul telefonului mobil
2007 – 1,5 mlrd de locuitori ai planetei utilizează telefonia mobilă
2010 – 5 mlrd de locuitori ai planetei utilizează telefonia mobilă.

Comunicaţia Internet:

1990 – crearea „pânzei" informaţionale World Wide Web (www), prin care utilizatorii non-profesionişti pot să acceseze Internetul
1992 – crearea primelor pagini web
1993 – crearea magazinelor Internet
1997 – numărul utilizatorilor Internet în Franţa atinge 1 mln de persoane
1998 – reţeaua mondială www cuprinde peste 300 mln pagini web, circa 2 mln site-uri şi 150 mln utilizatori (5% din populaţia mai în vârstă de 15 ani) şi circa 25 mii site-uri franţuzeşti
2007 – 250 mln de oameni au acces la Internet

BDD-A3314 © 2011 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:32 UTC)

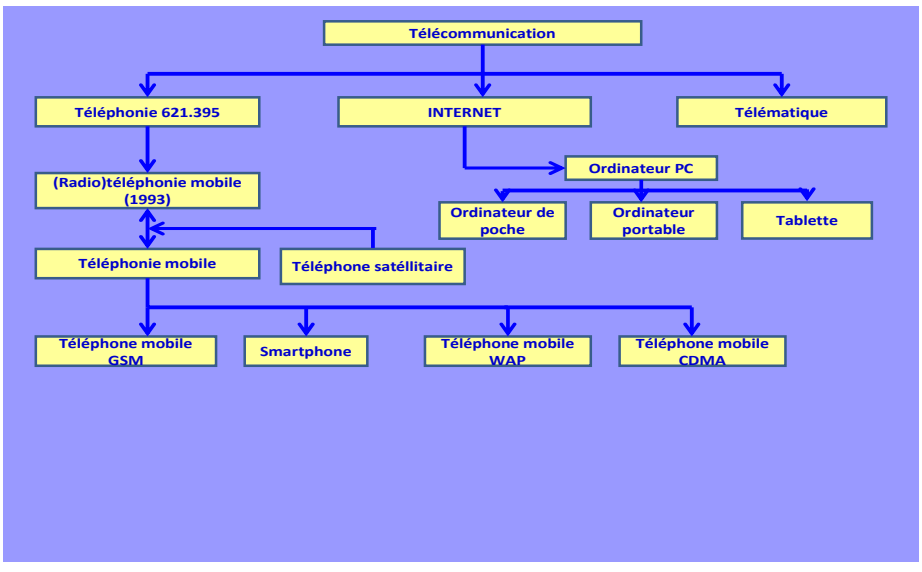
2011 – 2 mlrd de utilizatori Internet în lume.

„Arborescențele" tematice „Telefonia mobilă" şi „Comunicația Internet" în segmentul sincronic contemporan al sferei terminologice „Telecomunicațiile". Sistematicitatea arborescențelor, ce reflectă noțiunile telefoniei mobile şi ale Internetului, este construită, ca şi anterior, pe baza mecanismului extensional/intensonal (Des.No 4/8). În cazul dat drept fundament al co-raportării caracteristicilor extensional/intensionale serveşte totalitatea raporturilor designative (*téléphonie mobile* ↔ *téléphone mobile*), dar şi a celor denotative (*téléphone mobile GSM - téléphone mobile WAP – téléphone mobile CDMA, message SMS - message MMS*).

Să analizăm în continuare raporturile de extensionalitate şi intensonalitate a unor noțiuni de telefonie mobilă. Noțiunea „*téléphonie mobile*" include conceptul „mijloc de transmisiune a vocii umane la distanță prin intermediul tehnologiilor fără fir". Noțiunile următoare, pe lângă caracteristica menționată, includ şi caracteristica „aparat" (exemplu: *téléphone mobile*), caracteristica „client" (*abonné mobile*), caracteristica „personal de deservire" („*opérateur mobile*").

Noțiunile *téléphone mobile* împreună cu al său concept „dispozitiv de transmisiune a vocii umane la distanță prin intermediul tehnologiilor fără fir" şi *téléphone satellitaire* cu conceptul „dispozitiv de transmisiune a vocii umane la distanță prin intermediul tehnologiilor fără fir (satelit)" sunt co-raportate reciproc după modelul gen-specie. Raporturile gen-specie se stabilesc şi între noțiunile *téléphone mobile GSM - téléphone mobile GSM/GPRS; téléphone mobile WAP - Smartphone* (Desenul 6).

Dacă ar fi să apelăm la noțiunile *message SMS* şi conceptul respectiv „scurtă informație textuală, transmisă prin telefon mobil" şi *message MMS* cu conceptu-i „informație multimedia transmisă prin telefonul mobil", vom constata existența raporturilor de corelare între ele, deoarece caracteristicile lor intensionale coincid parțial.

Desenul 6. Partea superioară a grafului tip thesaurus al arborescenței „Telefonia mobilă" şi „Comunicarea Internet".

BDD-A3314 © 2011 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:32 UTC)

Mecanismul extensional-intensional reglemetează de asemenea şi sistematicitatea structurii arborescenței Internet. Drept exemplu pot servi raporturile aspectuale gen-specie între noțiunile *ordinateur* (sursa caracteristicii intensionale este orientarea denotativă) şi *ordinateur de poche* (sursa caracteristicii intensionale este motivarea figurată), *ordinateur portable* (sursa caracteristicii intensionale este orientarea designativă), *tablette* (sursa caracteristicii intensionale este motivarea figurată).

Unul din mijloacele de exprimare a raporturilor hiponimice şi altor raporturi sistemice în arborescențele examinate, de altfel, ca şi în alte subdomenii ale sferei terminologice „Telecomuncațiile", este denumirea noțiunilor, ce se situează la nivelele inferioare ale câmpului terminologic prin îmbinări de cuvinte, ce includ termenul generic al nivelului superior şi determinările lui nominative sau adjectivale, ce pun în valoare esența noțiunii denumite, de exemplu, seriile:

téléphone → téléphone mobile → téléphone mobile GSM →téléphone mobile GSM/GPRS sau *ordinateur → ordinateur de poche, ordinateur portable*.

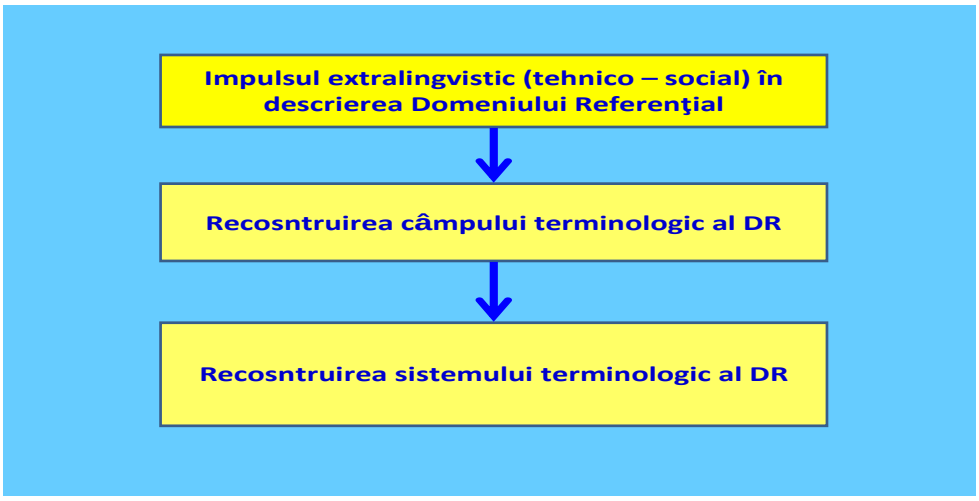
Astfel, ULT monolexematice sunt mai vechi, iar ULT noi sunt complexe şi reprezintă grupări de cuvinte: *visiophone* (anul 1970) → *visiophone mobile* (anul 2003).

Creşterea noilor arborescențe din sfera terminologică analizată este însoțită de apariția lacunelor noționale, adică, apariția noțiunilor tehnico-ştiințifice, care nu sunt denumite imediat prin ULT convenită cu toți specialiştii şi comisia de resort. În aceste cazuri are loc denumirea spontană, ale cărei forme de manifestare sunt fie metaforizarea (semioza secundară) a lexemelor uzuale, fie împrumutul termenului englez. De exemplu:

- anglicismul *chat* – corespondența prin Internet în regimul timpului real;
- *pirate* alături de anglicismul *haker*;
- anglicismul *smartphone* – telefon inteligent (telefon mobil cu funcții complementare);
- anglicismul *spam* – distribuirea mesajelor electronice şi a pliantelor publicitare posesorilor de adrese electronice fără autorizarea lor;
- *tablette* – calculator portabil, posibil de la englezescul Tablet PC ş.a.

Concluzii referitor la diacronia structurală a câmpurilor terminologiilor tehnico-ştiințifice franceze. Cercetarea noastră, realizată în dimensiune sistemică/diacronică, a sferei terminologice „Telecomunicațiile" a fost elaborată în baza comparării a câtorva tranşe sincronice, evidențiate preliminar, tranşe care cuprind peste 200 de ani ale dezvoltării Domeniului Referențial în cauză. Vom aduce aminte că alegerea tranşelor respective a fost dictată nu de o motivare lingvistică, ci a fost subordonată logicii extralingvistice de dezvoltare scalară, sub formă de salt, a Domeniului Referențial descris. Formarea fiecărei trepte noi sincronice era condiționată de inventarea şi aplicarea în practica tehnico-socială a invenției şi a mijloacelor sale tehnice. Cu alte cuvinte, dezvoltarea scalară, sub formă de salt a sferei terminologice „Telecomunicațiile" s-a realizat după schema reprezentată în Desenul 7.

BDD-A3314 © 2011 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:32 UTC)

Desenul 7. Schema reconstruirii scalare, sub formă de salt a sferei terminologice a Domeniului Referențial.

Studierea mecanismului descris mai sus de reconstruire a sferelor terminologice ale domeniilor referențiale ce se dezvoltă vertiginos reprezintă un interes de primă importanță pentru teoria limbii şi a diacroniei sistemice ale unor limbi luate aparte (în cazul dat – limba franceză). Avantajul metodologiei de cercetare constă în studierea detaliată a tranziției rapide a stării lexicale inițiale (sistemul terminologic inițial) într-un nou sistem difuz de termeni. Descrierea detaliată a acestui salt prezintă un interes deosebit pentru sinergia lingvistică, ce devine una din problemele centrale în lingvistica contemporană (*Kosarev, Piotrowski 1997, 113 ff.*).

Spre regret, nu toate manifestările limbii, şi mai cu seamă, terminologiile, oferă lingviştilor posibilitatea fericită de a urmări procesele reconstruirilor sistemice/diacronice. Formarea sistemică şi dezvoltarea multor terminologii, printre care cele fundamentale (disciplinele exacte) reprezintă deseori un proces lent, non-omogen, contradictoriu, imposibil să fie supus observării directe, ce este însoțit de creşterea asimetriei semnelor terminologice (sinonimia şi dubletele, polisemia şi omonimia). Este suficient să ne amintim de haosul în terminologia matematică franceză ce a incitat colectivul de matematicieni de forță din Franța, care semnau cu pseudonimul Bourbaki, să-şi asume sarcina dificilă, de fapt, non-realizată nici până în prezent definitiv, de a sistematiza terminologia respectivă (*Bourbaki 1959- 1967*).

Şi mai complicate sunt cercetările sistemice/diacronice aplicabile la terminologiile ştiințelor umanistice. Formarea acestor terminologii are loc nu doar încet, ci şi contradictoriu şi non-linear. Dificultatea de bază constă în fluiditatea granițelor a însăşi noțiunilor ştiințifice, iar de aici se trage şi discordanța în tratarea termenilor. Drept exemplu elocvent în sprijinul celor afirmate serveşte variabilitatea în tratarea termenului fundamental al lingvisticii – *semnul* – în lecțiile lui Ferdinand de Saussure, fondatorul lingvisticii contemporane europene. Culegerea de notițe publicată recent (*Saussure, 2004*) denotă faptul că autorul timp de douăzeci de ani (1891-1911) pe care i-a consumat la scrierea renumitului *Cours de linguistique générale* a oscilat în definirea termenului dat cu semnificația „semnal material", adică aşa cum îl interpretau Ch.Peirce şi G.Frege:

BDD-A3314 © 2011 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:32 UTC)

sa mémoire (de l'enfant A.G.) *n'a pas eu le temps encore d'emmagasiner **un signe** tout à fait pour chaque idée, et qu'il se trouve bien obligé à cet instant par conséquent confectionner lui-même **ce signe** à chaque instant. Ou il **le** fabriquera toujours d'après le procédé d'analogie* (p. 161, anul 1891) sau *mais à cet instant **le signe** réduit à une succession d'ondes sonores ne mérite pour nous que le nom de figure vocale* (p. 21) sau *la pensée pure, ou sans **signe vocal** et hors **du signe vocal*** (p.43, ultimele două exemple se raportează la anii 1907 - 08).

În acelaşi timp, alături figurează contexte în care termenul menţionat *signe* – este înțeles de autor mai aproape de interpretarea lui saussuriană tradiţională: esenţă psihică dublă ce înglobează semnificatul şi semnificantul, interpretare expusă de elevii lui Saussure Ch.Bally şi A. Sechehaye în notiţele cursului dat, publicate în 1916 (*Saussure I 1968, II 1974, 1995, cap. I, § 1*):

"***LE SIGNE***"*...se compose... de l'association a/b* (p. 131, a = une idée, b = un signal, A.G.) sau *... la première dualité* (en signe, A.G.)*: les deux côtés psychologiques **du signe*** (p. 298, anii 1908-09).

Graţie contribuţiilor urmaşilor lui Saussure această definiţie a semnului lingvistic a devenit postulatul central al semiologiei saussuriene (*Hjelmslev 1967, § 12*), a se vedea de asemenea paragraful 1.1.

Iar dacă am apela la descrierea sistemică contemporană a gramaticii limbii franceze, aici vom găsi circa zece scheme tip thesaurus care se deosebesc între ele prin non-corespundere principială a terminologiei. (*Brunot 1936; Damourette et Pichon, tt. 1- 7 1949; Dubois et al. 1969; Ducrot, Schaeffer 1995; Groussier, Rivière 1996; Boone, Joli 1996; Aouroux 2002* ş.a.). Un tablou similar poate fi observat în terminologiile muzicii, ştiinţelor literare, psihologiei, psihiatriei.

Concluzii. Metalimbajul tehnico-ştiinţific francez, ca de altfel şi cel al altor limbi, se pretează unor cercetări minuţioase secvenţiale, care corespund cu o anumită perioadă istorică de dezvoltare a lor. Aceste secvenţe temporale, dar şi lexicometrice, reprezintă stări sincronice ale limbii în general şi etape de dezvoltare tehnico-ştiinţifică a societăţii în particular. Metalimbajul tehnico-ştiinţific francez constituie un sistem articulabil în arborescenţe, diverse ca structură şi compoziţie, dar care se combină armonios în sisteme şi subsisteme corelate între ele din punct de vedere tematic şi din punct de vedere al geniului tehnico-ştiinţific ingineresc. Abordarea diacronică-sincronică a fenomenelor generate de evoluţia metalimbajului ştiinţific permite perpetuarea creativă a metodei structuraliste saussuriene în studierea fenomenelor lingvistice.

SURSE BIBLIOGRAFICE:

Auroux, S., (2002). *Dictionnaire encyclopédique des sciences du langage* (en 4 volumes), Paris: Presses universitaires de France.

Boone, A .& Joly, A. (1996). *Dictionnaire terminologique de la systématique du langage*, Paris-Montréal : L'Harmaton.

Bourbaki, N. (1959- 1967). *Éléments de mathématique*, Nouvelle éditions. Livres I, VI., Paris: Hermann.

Brunot, F. (1936) (Nouv. éd. 1965). *La pensée et la langue. Méthode, principes et plan d'une théorie nouvelle du language appliquée au français*, 2-me édition. Paris: Masson et Cie.

Damourette, J.& Pichon, É. (1949). *Des mots à la pensée. Essais de grammaire de la langue française.* Vol. 1 - 7. P.: d'Artrey, 1936 - 1969. Supplement: *Glossaire des termes spécieux ou de sens spéciales employés dans l'ouvrage.* Paris: d'Artrey.

Desmet, I. (1994). *Suggestions pour une approche terminologique des sciences sociales et humaines*:// « Terminogramme », No 72, Québec, Office de la langue franaçsie, Les publications du Québec, pp.1-5.

BDD-A3314 © 2011 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:32 UTC)

Dubois, J. (1969). *Grammaire structurale du français. La phrase et les transformations*, Paris: Larousse.
Dubois, J. & Dubois, C. (1971). *Introduction à la lexicologie*, Paris.
Ducrot, O. & Schaeffer, J.-M. (1995). *Nouveau dictionnaire encyclopédique des sciences du langage*, Paris: Editions du Seuil, (N.D.E.S.L.).
Eco, U. (2003). *O teorie a semioticii*. Bucureşti : Merdiane.
Eco, U. (2006*). Sémiotique et philosophie du langage*, Traduit de l'italien par M.Boyzaher. Paris, PUF.
Felber, H. (1987). *Manuel de terminologie*, Unesco, Paris.
Griset, P. (1991). *Les révolutions de la communication XIXe-XXe siècle*, Paris : Hachette.
Groussier, M.L. & Rivière, C. (1996). *Les mots de la linguistique. Lexique de linguistique énonciative*, Paris: Ophrys.
Guilbert, L. (1975*). La créativité lexicale*, Paris: Librairie Larousse.
Guilbert, L. (1965*). La formation du vocabulaire de l'aviation*, Paris: Librairie Larousse.
Guillaume, G. (1964). *Langage et science du langage*, Paris-Québec. Nizet-Presse de l'Unversité de Laval.
Guiraud, P. (1958). *Langage, Conaissance et Information*// Journal de psychologie normale et pathologique. Vol. 51/3.
Haudricourt, A.G. & Juilland, A.G. (1949). *Essai pour une histoire structurale du phonétisme français*. Paris: Klincksieck.
Hjelmslev, L. (1967). *Preliminarii la o teorie a limbii*, Trad. din engleză de D. Copceag. Bucureşti, Centrul de cercetări fonetice.
Kosarev, Yu.& Piotrowski, R. (1997). *Synergetics and 'Insight' Strategy for Speech Processing*// Literary and Linguistic Computing. Vol. 12, no. 2, Oxford University Press, p.113-118.
Landes, D. (1975). *L'Europe technicienne. Révolution technique et libre essor industriel en Europe occidentale de 1750 à nos jours* , Paris : Gallimard.
Libois, L.J. (1993, avril*). La genèse des télécommunications et les grandes mutations techniques* // Réalités industrielles (Annales des Mines).
Martinet, A. (2003). Eléments de linguistique générale. - Paris: Armand Colin.
Peirce, Ch.S., (1931 – 1958). Collected Papers. I - VIII/ C.Hartshorne, P.Weiss, and A.Burks eds. Cambridge Mass.: Harvard University Press.
Piotrowski, R., (1997). *Linguistic Synergetics// Automatic Documentation and Mathematical Linguistics*. Vol. 30, no. 6, p.29-43.
Saussure, F. de. (I 1968, II 1974). *Cours de linguistique générale*, Édition critique publiée. par R. Engler. Wiesbaden: Harrassowitz.
Saussure, F. de, (2004*). Ecrits de linguistique générale*, Etablis et édités par Simon Bouquet et Rudolf Engler avec la collaboration d'Antoinette Weil. P.: Gallimard.

RÉSUMÉ

LA DIACHRONIE STRUCTURALE DES CHAMPS TERMINOLOGIQUES – LE CAS DU DOMAINE REFERENTIEL « TELECOMMUNICATIONS »

L'article traite de la diachronie des champs terminologiques du domaine référentiel Télécommunications. L'auteur essaie de démontrer que la systématicité est propre aussi à la diachronie qu'à la synchronie. Les arborescences terminologiques prises dans leur diachronie dépendent de manière ascendante, compte tenu de l'évolution de la semiosis – attribution des termes nouveaux à des inventions techniques. Nous confirmons une fois de plus que la langue est le système des systèmes, une diachronie des synchronies. L'auteur démontre la primordialité de la réalité extralinguistique dans le cas de l'évolution des terminologies techniques.
Mots-clés: *domaine référentiel, Télécommunications, diachronie, synchronie, arborescence, système.*

BDD-A3314 © 2011 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:32 UTC)